

Науменко О.В., студент магістратури
Інституту управління та права
Запорізького національного
технічного університету

ПРОБЛЕМА ДЕТЕРМІНАНТ УЧИНЕННЯ ПОГРОЗИ ВБИВСТВОМ

Охорона особи на сучасному етапі є одним з основних напрямів державної політики. Згідно зі ст. 3 Конституції України людина, її життя і здоров'я, честь і гідність, недоторканність і безпека визнаються в Україні найвищою соціальною цінністю ГИ. Одним із засобів протидії тяжким та особливо тяжким насильницьким злочинам проти особи є попередження погроз вбивством. А для цього необхідним є встановлення детермінант вчинення цього злочину.

У літературі існує цілий ряд думок з питання причин і умов злочинності. Одні автори на перший план висувують детермінанти об'єктивного характеру; інші причини скоєних злочинів вбачають у суб'єктивних якостях і властивостях конкретної особи, а об'єктивні детермінанти (економічні, ідеологічні і т.д.) відносять до умов, що формують ці суб'єктивні якості та властивості особи. Так, А. П. Закалюк причиною називає явища (системи), які породжують,

продукують інші явища (системи) - наслідки, а умовами - різноманітні явища, процеси, обставини, які сприяють або створюють можливість виникнення та прояву причини, яка породжує наслідок Г2, с. 186-1871.

Досліджуючи причини й умови побутових насильницьких злочинів, Л. В. Сердюк зазначає, що причини побутового насильства не кореняться в якомусь одному соціальному явищі, а складаються з сукупності умов об'єктивного та суб'єктивного плану в усьому їх різноманітті. Але як би вони не перепліталися, все відображаються в особистих властивостях і якостях злочинців, перетворюючись в причину побутових злочинів. Побутове насильство себе відтворює Г3, с. 1031.

Причини й умови злочинності за походженням та сутністю соціальні. Вони завжди включені у систему соціальних протиріч суспільства. За змістом вони виключно негативні, не відповідають інтересам особи, суспільства, держави [4, с. 201-205].

С. Х. Мазуков стверджує, що оскільки погроза вбивством полягає у застосуванні психічного насильства однієї особи щодо іншої, то, можна стверджувати, що як причини цього прояву злочинності виступають міжособистісні протиріччя [5, с. 108].

Але не всяке протиріччя може бути причиною погроз. Для цього необхідно щоб була взаємодія суб'єктів з приводу об'єкта протиріччя, їх безпосереднє зіткнення та протиборство, тобто конфлікт. Зокрема, погрозі вбивством особи передую міжособистісний конфлікт, який є «суб'єктивною взаємодією з приводу наявних протиріч, що реалізовується в поведінковому протиборстві» [6, с. 36-39].

Однак, треба зауважити, що при будь-якому конфлікті поведінкове протиборство може приймати самі різні форми в залежності від особистих якостей сторін у цьому протиборстві. Протиборство може набувати цілком цивілізовані форми на основі загальної культури та законослухняної поведінки осіб, які беруть участь у конфлікті. І воно може переростати у насильство фізичного або психічного характеру в залежності знову ж від особистих якостей конфліктуючих. Звідси робимо висновок, що вирішення конфлікту шляхом психічного насильства у формі погрози повністю залежить від соціально- психологічних якостей особи, що і слід визнати причиною скоєного злочину - погрози вбивством. Усі інші детермінанти,

що породили конфлікт і сприяли стану протистояння суб'єктів - не більше ніж умови вчинення насильницьких злочинів.

Наукою доведено, що агресія та жорстокість в основному мають соціальне коріння. Людина не народжується жорстокою, а агресія, хоча і закладена від природи у психологію людей, але може мати не тільки негативну спрямованість, але і позитивну та навіть суспільно-корисну, коли, наприклад, мова йде про боротьбу зі злом, про необхідну оборону і т.д. Жорстокість ж в основному має соціальне походження, тобто виховується в людині під впливом різних життєвих умов: випробування жорстокості в дитинстві, наслідування жорстокості (навчання), примус до жорстоких дій (наприклад, у складі банди) і т.д. Життя не тільки коригує характер людини, але часто і повністю формує його.

Наші дослідження повністю поєднуються з представленими у літературі детермінантами вчинення насильницьких злочинів, у тому числі погроз, що формуються на основі конфлікту. До таких належать такі умови: 1) середовище, що формує дисгармонію або деформацію потреб, інтересів, ціннісних орієнтацій конкретної особи, які стають основою криміногенної мотивації; 2) ситуації, що супроводжують особу в процесі формування, життєдіяльності та безпосередньо у процесі вчинення злочину та які сприяють виникненню і реалізації криміногенної мотивації у поведінці; 3) психофізіологічні та психологічні особливості особи, що посилюють її чутливість до криміногенних впливів ззовні та стимулюють перетворення їх у внутрішню позицію.

Однак, коли мова йде про формування мотиву погрози вбивством, то треба визнати, що всі зазначені детермінанти, не грають вирішальної ролі, так як мотив хоча і формується на основі внутрішньої потреби, але як спонукання до дії він стає тільки пройшовши через свідомість, а значить, через ціннісні орієнтації особи, що виражаються в його моральності, світогляді, морально-вольових якостях і культурі. Ці соціально-психологічні компоненти особи можуть дозволити, а можуть не дозволити потребі перерости у спонукання до дії. Вони - регулятор людської поведінки на відміну від дикої тварини, до якої цілком могла би бути віднесена і людина за відсутності її соціальних якостей, придбаних у результаті її виховання в цивілізованому суспільстві.

Таким чином, причиною вчиненого злочину (погрози вбивством), слід вважати вирішення конфлікту шляхом психічного насильства у формі погрози, який, в свою чергу, повністю залежить від соціально-психологічних якостей особи. Усі інші детермінанти, що породили конфлікт і сприяли станом протиборства суб'єктів, - не більше ніж умови вчинення насильницьких злочинів. За змістом детермінанти, що формують мотиви погрози вбивством, пропонується розділити на чотири види: 1) користь (егоїзм) на основі зневажливого ставлення до вимог норм соціальної поведінки у суспільстві, до прав і законних інтересів громадян, у тому числі близьких людей; 2) недобррозичливе ставлення до оточуючих людей під впливом особистих невдач, заздрості, соціального дискомфорту; 3) міжособистісні конфлікти: неприязнь, образа, помста, ревності; 4) агресивність, жорстокість, збочена потреба у самоствердженні, самореалізації. На наш погляд, цей перелік детермінант досить повно охоплює причини й умови формування мотивів до здійснення погрози вбивством, що може супроводжуватися (підтверджуватися) різного роду діями, у тому числі із заподіянням фізичної шкоди потерпілому, можливо із застосуванням зброї та інших предметів, використовуваних як зброя в цілях підтвердження реальності погрози.

Список використаних джерел

1. Конституція України від 28 червня 1996 р. №254к/96-ВР (з наступними змінами) // Відомості Верховної Ради України. - 1996. - №30. - Ст. 141.
2. Закалюк А. П. Курс сучасної української кримінології: теорія і практика: у 3 кн. / А. П. Закалюк. - К.: Видавничий Дім «Ін Юре», 2007. - Кн. 1: Теоретичні засади та історія української кримінологічної науки. - 424 с.
3. Сердюк Л. В. Насилие: криминологическое и уголовно-правовое исследование / [под ред. Заслуженного деятеля науки РФ, докт. юрид. наук, проф. Щербы С. П.] / Л. В. Сердюк. - М.: ООО Издательство «Юрлитинформ», 2002. - 384 с.
4. Криминология: учебник для юридических вузов / [под общ. ред. А. И. Долговой]. - М.: Изд. группа ИНФРА-М- НОРМА, 1997. - 784 с.

5. Мазуков С. Х. Уголовно-правовая защита личности от угрозы убийством: По материалам Кабардино-Балкарской Республики: дисс. ... канд. юрид. наук: 12.00.08 / Мазуков Султан Хажисмелович. - Ростов-на-Дону: РВШ МВД России, 1997. - 189 с.

6. Кудрявцев С. В. Конфликт и насильственное преступление / С. В. Кудрявцев. - М.: Наука, 1991. - 174 с.